

Cuprins

Privește înapoi fără mânie	7
----------------------------------	---

Partea întâi

America, America

1. O invitație inoportună	17
2. Solidarități provizorii	23
3. Nostalgia	26
4. Absolventă în anii liberalizării	30
5. Repartiții în 1965	33
6. Drumul, pe dibuite	40
7. Mentorii	43
8. Publicul occidental al scriitorului estic	50
9. Erori	55
10. Cimitire ale elefanților	58
11. Curajul autorului <i>versus</i> curajul editorului	63
12. Facerea lumii editoriale	73
13. Două vieți în două lumi	76
14. La război ca la război	80
15. Iowa City, locul unde nu se întâmplă nimic	87
16. Studentă <i>versus</i> scriitor	91
17. Obsesia jurnalisticii, obsesia politicii	95
18. Disidență <i>versus</i> rezistență prin cultură	100
19. Un nominalizat la Premiul Nobel pentru Pace	103
20. Boicotul cultural	107
21. Cenaclul Flacăra s-a născut în Iowa City	111
22. Mercenari și agenți CIA	115
23. Generații literare	121
24. Obsesia exilului	125

25. Identități multiple	130
26. <i>Portretul lui M.</i>	133
27. Mentalitatea de ostateci	136
28. Imposibila întoarcere	140
29. O carte, nu un autor	146
30. Rezidențe literare	152
31. Povestea unui interviu	160
32. Prea tânăr sau prea bătrân.....	165
33. Totul despre revoluție.....	173
34. Lumile alternative	181
35. Impactul cu Occidentul	195
36. Ipoteze.....	199
37. „Numai prin și pentru Eliade am aflat câte ceva despre România”	204
38. Despărțiri provizorii	214

Partea a doua

Întâmplarea care devine destin

39. Timpul fracturilor	225
40. GDS între legende și proiecte.....	228
41. Început de lume	235
42. Un certificat de naștere cam arogant	241
43. O vedetă a liberalizării	251
44. Primul maniheism.....	255
45. De la realismul socialist la Proust	261
46. Destine de cărți, destine de oameni	265
47. Unde este dans astă-seară?	268
48. Frații Adameșteni	270
49. Linia gorjeană	274
50. Destine de femei	277
51. Povestea numelui	282
52. O familie pacifistă	285
53. Modelul.....	288
54. Destinul unui chirurg	292
55. <i>Rebranding</i>	301

56. Accidentul.....	312
57. Cele trei avertismente	316
58. De la Cimitirul Săracilor la spital.....	321
59. Medic iresponsabil, pacient iresponsabil.....	326
60. Tratamentul	328
61. Scenarii, curiozități, indiscreții.....	330
62. Instinctul scrisului.....	334
63. Tragediile uitate ale <i>anilor romantici</i>	338
64. CADA	341
65. Silviu Brucan la GDS.....	346
66. Terapii de masă.....	356
67. Nu <i>perestroika!</i>	361
68. Suedia, 13-15 iunie 1990.....	368
69. Utopiile <i>anilor romantici</i>	372
70. Plasa de susținere.....	382
71. Roma, 21 mai 1991.....	388
72. „Cauza” înaintea prieteniei.....	392
73. Presentimentul.....	409

Lector: Adriana Bittel

© Gabriela Adameșteanu

© 2014 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Marian Ordean (dreapta)

© © by Lars Plougmann (stânga)

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,

sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

ADAMEȘTEANU, GABRIELA

Anii romantici / Gabriela Adameșteanu. – Iași: Polirom, 2014

ISBN print: 978-973-46-3138-4

ISBN ePub: 978-973-46-4708-8

ISBN PDF: 978-973-46-4709-5

821.135.1-94

Printed in ROMANIA

Gabriela
Adameșteanu

ANII ROMANTICI

amintiri, gânduri

POLIROM
2014

30. Rezidențe literare

Îmi amintesc exaltarea lui Mircea Cărtărescu atunci când am intrat în Chicago și a zărit, în depărtare, zgârie-norii. Și febrilitatea cu care aștepta să urce în Sears Tower. Atunci mi-a spus că spațiul cultural american reprezentase pentru el ceea ce a fost spațiul francez pentru mine. Era fericit că se afla în America, țara mitologiilor lui, așa cum pentru mine ar fi fost Franța. Iată citatul din *Frumoasele străine*: „Eram exaltat, nebun de fericire... ajunsesem în America, pe care aveam s-o străbat în lung și-n lat în cele trei luni de vară indiană care mi se dăruiseră”.

Nu mi-aș permite, altminteri, să vorbesc despre fericirea sau nefericirea cuiva, pentru că aceste stări sunt labile, curg dintr-una într-alta, iar semnele exterioare și chiar confesiunile nu mi se par concludente. Sunt și mai puțin concludente dacă le descrii după decenii. La fel ca și Mircea, am fost și eu fericită în America, deși nu chiar din prima zi. Am, din cele două luni cât am stat acolo, amintiri luminoase.

Dar, în cartea ei *Il n'y a pas de dîner gratuit*, Corina Ciocârlie îi găsește lui Mircea Cărtărescu, într-unul din jurnale, un citat mai ambiguu referitor la rezidențele din străinătate, „unde a locuit fără să trăiască”. Iată-l, tradus în franceză: „C'est Iowa City, Stuttgart, Amsterdam, ce sont tous les films où j'ai habité sans y vivre, en emplissant mes poumons d'un bonheur urticant”.

Cartea Corinei Ciocârlie, al cărei subtitlu este *Petit abécédaire de la rencontre en littérature*, mi-a căzut în mână după ce schițasem deja primele pagini dedicate stagiului nostru în Iowa City. Este într-adevăr un mini-dicționar care înșiruie, unul după altul,

un set, bine organizat, de citate, alese în scopul unei demonstrații, ironice și pline de vervă, a futilității rezidențelor, întâlnirilor, călătoriilor literare etc. – de regulă ale scriitorilor est-europeni plecați spre Vest. Prin intermediul unui motto, autoarea își așază de la început cartea sub autoritatea supremă a lui Cioran, dușmanul mondenităților literare.

(M-am gândit de multe ori la viața pariziană retrasă a lui Cioran, care se potrivea și felului său de a fi, dar care îl și proteja de amintirea erorilor tinereții. Nu știu dacă Cioran, plin de contradicții, așa cum este, ar fi fugit chiar într-atât de expunerea publică și de emisiunile Europei Libere, dacă n-ar fi avut de ascuns ideile fascisto-stângiste din cărțile de tinerețe, publicate în România.

Poate, așa cum cred persoane din anturajul lor, Alain Paruit a greșit față de prietenul și omul Cioran, atunci când a tradus versiunea originală integrală, ulterior repudiată de autor, a acestor cărți. Prin dispoziții testamentare, Cioran interzisesese apariția lor în Franța. Nu știu dacă editura L'Herne, care le-a publicat, declanșând, nu demult, scandalul mediatic despre trecutul fascist al lui Cioran, a fost în vreun fel penalizată de executorul testamentar al lui Cioran, adică Centre National du Livre [CNL]. CNL administrează și bursa Cioran, oferită, din drepturile lui de autor, unui tânăr eseist. Dar ambele experiențe, și a lui Eliade, și a lui Cioran, demonstrează același lucru: după ce mor, scriitorii pierd, de regulă, războiul cu memoria. Este o perioadă avidă de senzational, și dezvăluirile de orice gen, de la cele politice la cele intime, sunt prețul celebrității. Viața ta va fi salvată doar dacă timpul te acoperă cu mătul mediocrității.)

N-a fost, cred, prea dificil pentru Corina Ciocârlie să găsească afirmații ale scriitorilor beneficiari ai rezidențelor și/sau antrenați în întâlniri literare cu ajutorul cărora să demonstreze lipsa de substanță, aparenta inutilitate a acestora. Se întâmplă frecvent ca scriitorul să înceapă „să demoleze” rezidența chiar în timp ce

o utilizează: orele, zilele de gol vegetativ, de nostalgie după viața adevărată, sentimentul ridicolului, al penibilului, care întovărășește fiecare expunere publică etc. îl împing la asta. Nici n-a desfăcut bine bagajele, că și începe să-și facă note, cel mai adesea despre cum n-are nici un chef să scrie, deși asta ar fi obligat să facă etc. Simțeam și eu, înainte de a veni la Iowa City, că viața adevărată era acasă.

Cât privește scrisul, rezidențele sunt destul de tolerante, cred că nici una nu te obligă să scrii acolo o carte, cap-coadă. International Writing Program n-a cerut nimic explicit de acest gen, iar eu n-am făcut, cât am stat în Iowa City, nici măcar note pentru un jurnal. Dar farmecul Americii m-a învins, am avut șansa să mă reîntorc de mai multe ori, și iată-mă, încercând să scriu ceva, după un sfert de secol. Există și rezidențe în care nu ți se pretinde chiar nimic, cum este cea din Zug, Landis & Gyr Kulturstiftung, unde s-au perindat mulți colegi – Andrei Pleșu, Mircea Martin, Nora Iuga, Denisa Comănescu, Vlad Zografu, Ioana Ieronim, Ioana Pârvulescu și mulți alții. Dar, dacă nu lucrezi, nu reziști izolării, mai ales că stagiul durează șase luni și te afli într-o localitate mică, unde se vorbește o germană locală. Dacă mai adaug și faptul că rezidența se află în clădirea dezafectată a unei mănăstiri franciscane, cred că se înțelege de ce, pentru toți care au trecut pe acolo, ea a fost fructuoasă. Ori scrii, ori intri în depresie. Pentru mine, ea a fost salutară, acolo am descoperit și am definitivat, în 2009, construcția *Provizoratului*. Dacă îmi amintesc bine, în *Jurnalul* său, Mircea Cărtărescu pare să aștepte rezidența, destul de lungă, la castelul Solitude, de lângă Stuttgart, ca să scrie volumul 3 al *Orbitorului*. Și chiar așa s-a petrecut. M-am bucurat să-l întâlnesc la un târg de carte de la Stuttgart, în noiembrie 2013, pe Radu Aldulescu (se afla în rezidența Solitude, propus de Dan Sociu, care fusese acolo). Și Nora Iuga a beneficiat de ea, fiind propusă de Herta Müller. Dar în genere, din câte am înțeles, este mai ales o rezidență pentru

scriitori tineri. Unele rezidențe cer să fie menționate pe cartea lucrată acolo, chiar dacă vii cu o parte a ei deja scrisă. Villa Marguerite Yourcenar, aflată la granița Franței cu Belgia, este menționată pe pagina de gardă a *Vieților paralele*, romanul Florinei Ilis, care a fost acolo cu puțin înaintea mea. Eu m-am concentrat, în toamna lui 2011, pe aceste memorii, dar am mai avut nevoie, pentru ele, de încă doi ani, la mine acasă.

Dacă mondenitățile ajută la vânzarea cărții, rezidențele sunt menite să servească la „fabricarea” ei. Dintre cei care participă la produsul denumit „carte”, scriitorul primește cel mai puțin – între 8 și 12% din preț, după ce a lucrat, de regulă, ani întregi. Paule Constant, o membră a juriului Goncourt, îmi spunea, în toamna lui 2013, când a venit în țară pentru Premiul Goncourt Roumain, că în Franța există peste 3.500 de premii pe an, toate menite să completeze veniturile scriitorilor.

Conștient de sumele modeste din care trăiește scriitorul, statul european, dar și cel american (însă în America sunt mai ales fonduri private) îi donează acestuia, prin rețeaua europeană de rezidențe, intervale de timp în care poate să scrie. Sau doar să se umple de impresii pentru o fază ulterioară. O investiție care va da sau nu profit, dar care ajută scriitorii să vadă și alte colțuri de lume, să-și completeze veniturile modeste. O mare parte din sumele alocate sunt rezervate debutanților, scriitorilor tineri etc., cei care, după un început bun, n-ar trebui lăsați să abandoneze această profesiune precară.

Rezidențele sunt și centre de *networking*, în aceeași măsură în care sunt locuri de creație; cerințele rezidenței din Iowa City, de care n-am fost conștientă din primul moment, o spuneau explicit. Trăim într-o lume a rețelilor, a comunicării, a intereselor reciproce; multe dintre rezidențele europene se întrețin prin fonduri naționale, europene, dar și locale, autoritățile fiind conștiente că, într-un mod sau altul, scriitorii vor servi cultura locală. Provincială, lipsită de simț managerial și generozitate, așa cum

o știm, România este întârziată și în privința rezidențelor. Poate tot inițiativele unui scriitor, Dan Lungu, să se concretizeze.

Așteptate și de public, dar și de scriitori, galele de premiere, marile festivaluri literare etc. reprezintă zona cea mai „glamoroasă” a șirului de expuneri publice menite să vândă cărți. Vânzarea cărților condiționează, din nefericire, tot mai mult destinul scriitorului. Dacă eșuează, editurile îl vor lăsa din brațe, și el va fi constrâns să scrie doar pentru internet sau pentru posteritate.

Produs fragil, cartea „de valoare” este susținută de instituții ale statului sau ale marilor sponsori, poate din teamă că lumea în care nu s-ar mai citi va aduce neliniștitoare schimbări – nu doar în viața, ci și în creierul uman. Scriitorul este chemat să pună și el umărul la această întreprindere și, de regulă, o face. Chiar dacă se mai iluzionează cu statutul său de profet, prooroc, preot, el face loc în viața lui „evenimentelor literare”, care tind să-l transforme în agentul comercial al operei sale. Și-a cam pierdut speranța în succesul venit după moarte, în dreptatea pe care i-o vor face generațiile viitoare. Nu este deloc clar cât va mai ocupa lectura din timpul lor. Oricât s-ar simți de umilit și deranjat, oricât le-ar nega, sincer sau ipocrit, scriitorul obișnuit (cu excepțiile de rigoare) își dorește mondenitățile literare. Cei care primesc multe invitații își permit să refuze, să aleagă, ceilalți fac aplicații, își caută recomandări etc. Cota funcționează din plin și în astfel de cazuri.

Cu cât scriitorul atinge notorietatea visată, cu atât își permite să refuze mai des prezența sa în public sau intrarea pe rețelele de comunicare. Dacă ai primit mari premii internaționale, dacă îți se vinde cartea în treizeci de țări cu tiraje fabuloase, absența ta din spațiul public devine un excelent marketing. Scriitorul înstărit, adulat de public, pe care se bat editurile nu-și mai pune problema rezidențelor. Ele sunt soluții pentru colegii de scris din țări periferice, pentru cei rămași în linia a doua, a treia, pentru cei cu venituri modeste, care muncesc (majoritatea) ca să se

întrețină și visează cele două-trei luni când să poată transfera în computer ceea ce au în cap.

Am vorbit din experiența mea. În cele câteva luni petrecute în Iowa City, Saint-Nazaire, Zug, Ledig House sau Villa Yourcenar n-am compus capodopere, dar, fără ele, aș fi pierdut șansa de a gândi în liniște asupra paginilor deja scrise, de a face note de călătorie și, mai ales, șansa de a-mi face cărțile mai cunoscute în lume – traduceri, interviuri, discuții la mese rotunde.

E mai ușor să ironizezi astfel de oportunități atunci când ești instalat într-un peisaj occidental, în Centrul care continuă să existe, în ciuda studiilor multiculturale, postcolonialiste etc. Șansele cărților sunt inegale, la fel ca și șansele oamenilor, și cel care vine din periferie trebuie să recupereze distanța, desfășurând o energie mai mare.

Până în 2000, am avut aceleași opinii ca și autoarea *Abecedarului de întâlniri literare*. Simțeam nevoia să mă diferențiez de colegii cu expunere publică: scriitorul trebuie să rămână invizibil, mă gândeam. În timpul comunismului n-am prea avut lansări de carte. Am fost doar la câteva întâlniri, mai degrabă modeste, în biblioteci, cel mai bine mi-o amintesc pe cea de la Timișoara. Atunci am întâlnit-o și pe Corina Ciocârlie, era o adolescentă.

Nu eram prea cunoscută, până la *Dimineața pierdută* fusesem clasată pe raftul doi (sau trei?), ceea ce, de altfel, îmi convenea. Nu m-a deranjat niciodată celebritatea altora, ba dimpotrivă: o găsesc foarte periculoasă, creează invidii și plictisește de la o vreme. Iar publicul consumator de carte, la fel ca oricare altul, vrea mereu nume noi.

La premiera *Dimineții pierdute*, spectacolul extraordinar al Cătălinei Buzoianu, am ieșit pe furiș din sală și m-am ascuns, în timp ce sala, în picioare, aplauda actorii, regizoarea și, din când în când, mai striga și: „Autoarea!”. Ținând seama de riturile spectacolelor teatrale, acum nu mai sunt la fel de convinsă că am făcut bine.